

Доповідь на семінарі «Шкільний музей: досвід і перспективи» (Київ, Педагогічний музей України, 17 листопада 2012 р. у межах роботи виставки «Педагогічному музею України – 110 років»)

Олександр Міхно,
кандидат педагогічних наук,
Педагогічний музей України

Шкільний музей: минуле, сучасне, майбутнє

Висвітлено історію виникнення шкільних музеїв, окреслено їх сучасний стан та перспективи розвитку.

Ключові слова: шкільний музей, історія, прогноз розвитку

School Museum: Past, Modern, Future

The report deals with the history of the school museums, outlined their current state and development prospects.

Key words: school museum, history, development forecast

Шкільний музей, безумовно, можна віднести до одного з феноменів вітчизняної культури і освіти. Сьогодні в Україні діє понад 4 тисячі шкільних музеїв. За кількістю вони переважають усі інші групи музеїв, що складають музейну мережу країни. Однак діяльність шкільних музеїв залишається на периферії громадської уваги, тому актуальним є висвітлення історії, нинішнього стану шкільного музеєзнавства, популяризація діяльності шкільних музеїв та прогнозування перспектив їх розвитку.

Нагадаємо, що в нашій країні шкільні музеї почали з'являтися у II половині XIX ст. – на початку XX ст. Зумовлений цей процес був, зокрема, активним впровадженням Міністерством народної освіти наочних методів навчання. Окрім того, Міністерство видає низку документів, що сприяли становленню шкільних музеїв та розвитку їх діяльності: Розпорядження «Про винагороду викладачів природознавства за екскурсії з учнями» (1901), Циркуляр, згідно з яким «у вигляді досвіду» було дозволено педагогічним радам до семи днів протягом навчального року присвячувати екскурсіям, огляду музеїв (1902).

У 20-30-х роках ХХ ст. починає активно використовуватися краєзнавчий принцип у викладанні шкільних дисциплін. У «Декларації про єдину трудову школу» зазначалося, що одним з методів навчання є дослідний і його різновиди – активно-трудоий, лабораторний та екскурсійний. У зв'язку з цим в Україні почалося масове створення шкільних музеїв.

Цей процес активізувався у 50-ті роки ХХ століття, коли великого поширення набули шкільні музеї воєнно-історичної тематики, більш відомі як музеї бойової слави. Їх головними завданнями були пропаганда подвигу у Великій Вітчизняній війні, а також військово-патріотичне виховання.

Більшість шкільних музеїв в Україні було відкрито в 1970-1980-х роках. Це було пов'язано з розвитком шкільного краєзнавства і, почасти, з подіями так званого «музейного буму», що прийшовся на 1960-ті – кінець 1980-х років. Це час, коли різко зросла відвідуваність музеїв у всьому світі.

На початку 1990-х років криза охопила усі сфери суспільного життя, зокрема і шкільну музейну справу. Шкільні музеї стали жертвами нових ідеологічних віянь, багато з них припинили своє існування.

В останні роки ситуація поступово покращується, починається відродження шкільних музеїв, зростає їх роль у громадянському, патріотичному вихованні. Зазначимо, що видатний український педагог Василь Сухомлинський, виділяючи особистісну суть патріотизму, наголошував: «Приймати близько до серця радощі й жалі Вітчизни здатний лише той, хто не може байдуже пройти повз радощі й жалі окремої людини». Тому надзвичайно важливим, вартим уваги і всебічної підтримки є процес створення у навчальних закладах музеїв видатних земляків, які стали відомими людьми і прославили не лише навчальний заклад, населений пункт, а й Україну.

Як бачимо, у різні періоди вітчизняної історії шкільні музеї переживали підйоми і спади, але сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що

актуальність існування і розвитку музеїв навчальних закладів не підлягає сумніву.

Однак подальший розвиток шкільного музеєзнавства в Україні гальмується наявністю цілої низки невирішених проблем. Окреслимо їх:

- відсутність контактів між шкільними музеями. Так, 90% учнів ніколи не були в жодному шкільному музеї, окрім свого;
- проблема розширення музейної аудиторії. Шкільні музеї відвідують, в основному, учні школи, рідше – їхні батьки. На жаль, існують такі школи, де не всі учні знають про шкільний музей;
- дефіцит ресурсного забезпечення музеїв: брак приміщень, морально застаріла технічна база;
- проблема кваліфікованих керівників. Дефіцит фахівців і, зрештою, інформаційний голод, пов'язаний зі зниженням кількості музейних конференцій, кількості і тиражів музейних видань. Це призвело до неготовності керівників шкільних музеїв до нових умов. У шкільному музеї працюють не професійні музеєзнавці, а вчителі-предметники або педагоги-організатори. Навіть державні музеї, укомплектовані досвідченими професіоналами найвищої кваліфікації, сьогодні стикаються з проблемою гострого дефіциту знань, умінь, необхідних для діяльності в нових соціальних і економічних умовах. Раніше ця проблема вирішувалася за рахунок курсів підвищення кваліфікації, на базі вишів, стажувань в державних музеях, конференцій та інших форм професійного спілкування. Сьогодні для багатьох музеїв такі способи зміцнення кадрового потенціалу недоступні з фінансових причин;
- відсутність розуміння ролі шкільного музею з боку адміністрації освітнього закладу та педагогічного колективу;
- відсутність контакту з іншими музейними установами;

- відсутність чіткої концепції розвитку шкільних музеїв на міському, обласному, державному рівнях.

Відзначимо, що Педагогічний музей Національної академії педагогічних наук України намагається позиціонувати себе як науково-організаційний центр для музейних педагогів: за останні кілька років музеєм організовано низку заходів у цьому контексті. Так, у травні 2009 р. вперше в нашій країні було організовано виставку «Музейно-педагогічна палітра України» з метою висвітлення системи освітньо-виховної роботи музеїв при навчальних закладах, виявлення і поширення досвіду використання музейної збірки в системі навчальної діяльності, зокрема впровадження новітніх технологій у музейній педагогіці, залучення учнівської молоді до вивчення, дослідження та збереження історико-культурної спадщини нашого народу. Учасниками виставки стали 37 музеїв різних регіонів України: Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Київської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Харківської, Чернігівської областей та міст Білої Церкви, Вінниці, Києва, Луцька, Переяслав-Хмельницького, Полтави, Тернополя, Черкас [4].

У межах роботи виставки було проведено засідання круглого столу «Музеї при навчальних закладах України: сучасний стан та перспективи розвитку». У роботі зазначених заходів взяли участь В.Кремень, президент НАПН України, О.Сухомлинська, академік-секретар відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України. До участі в обговоренні актуальних питань розвитку музейної педагогіки були запрошені вчені, музеєзнавці, музейні педагоги, керівники музеїв при навчальних закладах, методисти, відповідальні за організаційно-методичну роботу з музеями та представники дитячих музейних центрів. Серед завдань, що стояли перед учасниками круглого столу: визначення основних тенденцій розвитку музеїв навчальних закладів, їх нормативно-правової бази; проблеми розвитку музейної педагогіки, пошук шляхів оновлення ролі і місця музеїв у освітньо-

культурологічному просторі України, співпраці з науковцями та представниками державних музеїв [1].

У листопаді 2012 року у межах роботи виставки «Педагогічному музею України – 110 років» відбулося засідання круглого столу «Шкільний музей: досвід і перспективи». Цей захід було організовано музеєм спільно з Міжнародним центром дитячого-юнацького туризму (МЦДЮТ) за підтримки Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді МОН України (УДЦТКУМ). З доповідями виступили В.Малюга, директор Педагогічного музею України («Динаміка просвітницької діяльності Педагогічного музею України»), Л.Гайда, методист Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені В.Сухомлинського («Презентація Каталогу музеїв при навчальних закладах України»), О.Рокицька, методист центру координації роботи з методичними кабінетами Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів («Музей історії освіти Київщини як складова профорієнтаційної роботи зі старшокласниками»). Учасники круглого столу констатували, що музеї при навчальних закладах живуть і працюють творчо, зберігають та збагачують традиції і музейно-освітній простір свого міста. Крім того, в сучасних умовах шкільні музеї перетворилися на відкриту соціальну систему співтворчості дітей, педагогів, батьків [2].

Протягом квітня-травня 2013 року у Педагогічному музеї України працювала Всеукраїнська виставка «Шкільний музей: ретроспектива і сьогодення», організована спільно з Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді. Її мета – висвітлення нинішнього стану шкільного музеєзнавства та популяризація діяльності шкільних музеїв. На виставці було представлено 16 шкільних музеїв з Волинської, Дніпропетровської, Київської, Кіровоградської, Полтавської, Хмельницької, Черкаської областей та м. Києва. Це музеї різних профілів: літературні,

історичні (історії освіти в м. Києві, навчального закладу, села, Дарниці), музеї, присвячені видатним історичним та культурним діячам, музей Матері, музей «Козацька слава» та два музеї Вчителя [3].

Отже, популяризація досвіду роботи шкільних музеїв є одним із головних напрямів наукової експозиційно-виставкової та освітньої діяльності Педагогічного музею України. Проведені музеєм заходи певною мірою сприяли активізації діяльності шкільних музеїв та встановленню творчих зв'язків між ними, хоча, зрозуміло, повністю проблему міжмузейної комунікації такі заходи не вирішують.

Таким чином, підтримка шкільних музеїв на міському рівні, зміцнення і розширення професійних контактів музейних працівників, консолідація музейного співтовариства і розвиток нових напрямків та освітніх технологій можуть стати запорукою успішної модернізації шкільних музеїв в сучасних умовах.

Література:

1. Гайда Л. Музейно-педагогические центры Украины : опыт и перспективы развития / Л. Гайда // Вопросы музеологии. – 2012. – №2(6). – С. 179–186.
2. Міхно О. Свято музею / О. Міхно // Педагогічна газета. – 2012. – Листопад (№ 11). – С. 8.
3. Міхно О. Шкільний музей : ретроспектива і сьогодення / О. Міхно // Рідна школа. – 2013. – № 4-5. – С. 56.
4. Музейно-педагогічна палітра України: [про відкриття Всеукраїнської виставки «Музейно-педагогічна палітра України»] // Педагогічна газета. – 2009. – №6 (Червень). – С.8.